

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

УДК 371.134: 811(07)

Віта Безлюдна

ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розкрито зміст підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах. Виявлено, що професійна підготовка вчителя іноземної мови складається з мовної теоретичної підготовки (знання теорії та історії іноземної мови); мовної практичної підготовки (професійно-педагогічне вдосконалення в межах школи); методичної підготовки (знання теорії та володіння навичками та вміннями працювати з мовним матеріалом при його введенні, закріпленні і активізації, формування методичного мислення). Схарактеризовано основні етапи формування професійної готовності майбутніх учителів до професійної діяльності: професійно-орієнтований, теоретико-практичний; етап використання теоретико-практичних умінь; етап формування професійної компетентності.

Ключові слова: підготовка майбутніх учителів, іноземна мова, теоретична підготовка, практична підготовка, методична підготовка.

Статья знакомит с содержанием подготовки будущих учителей иностранных языков в высших педагогических учебных заведениях. Анализ научной литературы показал, что профессиональная подготовка учителя иностранного языка состоит из языковой теоретической подготовки (знание теории и истории иностранного языка), языковой практической подготовки (профессионально-педагогическое совершенствование в пределах школы); методической подготовки (знание теории и владение навыками и умениями работать с языковым и речевым материалом при его введении, закреплении и активизации, формирование методического мышления). Охарактеризованы основные этапы формирования профессиональной готовности будущих учителей к профессиональной деятельности: профессионально-ориентированный, теоретико-практический; этап использования теоретико-практических умений; этап формирования профессиональной компетентности.

Ключевые слова: подготовка будущих учителей, иностранный язык, теоретическая подготовка, практическая подготовка, методическая подготовка.

The article deals with the content of foreign languages teachers training

in higher educational institutions. Modern trends of development the national educational space are in globalization and standardization of secondary and higher education. The integration of Ukraine into the world space is accompanied by the need of society to have a highly qualified teaching staff with foreign languages knowledge, the status of which increases every year. The purpose of foreign language learning in high school – to achieve a high level of knowledge to use it in future careers. The author outlines that foreign languages teachers training consists of theoretical language training (the knowledge of theory and foreign languages history); the language of practical training (professional teacher improvement at school); methodical training (theory knowledge and knowledge of skills and ability to work with language and linguistic material during its introduction, consolidation and increased formation of methodical thinking). The basic stages of future teacher's professional readiness formation to the profession are characterized in the article. They are: professional-oriented, theoretical and practical; stage of using theoretical and practical skills; stage of formation of professional competence. The investigation does not cover the whole range of tasks, but only opens promising aspects of scientific research in the content of foreign language education.

Key words: *training teacher's future, foreign language, theoretical training, practical training and methodical preparation.*

Сучасні тенденції розвитку вітчизняного освітнього простору протікають у сфері глобалізації та стандартизації середньої загальної і вищої освіти. Інтеграція України у світовий простір супроводжується потребою суспільства у висококваліфікованих педагогічних кадрах зі знанням іноземних мов, статус яких підвищується з кожним роком.

Оновлення вищої освіти, зростаюча потреба у фахівцях, які володіють іноземними мовами, вимагає істотних змін і у змісті навчання іноземним мовам у вищих педагогічних навчальних закладах. Мета навчання іноземної мови у вузі – досягти високого рівня її володіння для використання в подальшій професійній діяльності.

На сьогодні в теорії та практиці педагогічної освіти накопичені значні наукові напрацювання, що розкривають зміст підготовки майбутнього вчителя іноземних мов. Вагомий внесок у вивчення цього питання здійснили у своїх працях такі науковці: О. Абдуліна, І. Адольф, Т. Бочарнікова, В. Горова, Н. Кузьміна, В. Сластьоніна, А. Спіріна, В. Степанова, І. Пасов, В. Шаповалов та ін.

Мета статті – розкрити зміст підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах.

У наш час змінюються тенденції у трактуванні поняття «іноземна мова» на світовому рівні. Дедалі частіше вченими-лінгвістами і фахівцями з методики викладання мов Д. Крістал, П. Сандрок, Дж. Франклін термін

«іноземні мови» співвідноситься з терміном «світові мови».

З таким підходом до розуміння терміну «іноземні мови» не погоджується М. Тадеєва, стверджуючи, що він недостатньо відображає галузь освіти з другої мови і не може поєднати в собі міжнаціональні зв'язки різних народів світу, особливості їх мов та культур. Слово «іноземний» більше пов'язано з поняттями ізоляції, розрізнення, ніж з поняттями співробітництва, злагоди і спорідненості різних народів та країн. На її погляд, не можна назвати чужими або чужомовними мови і культури народів, що проживають на території західноєвропейських країн та інших країн світу. З метою глобальної інтеграції в сучасному світі лінгвісти, педагоги і методисти вирішили адаптувати у використанні термін «світові мови» до сучасного поняття «іноземні мови». Звичайно, ці терміни є взаємозамінними у вживанні та спорідненими між собою і включають мови різних народів сучасного мультилінгвального і мультикультурного світу [8, с. 11].

До поняття «світові мови» входять як сучасні мови різних країн світу, так і класичні, або «мертві мови», які дають змогу вивчати минуле світового суспільства. Нова назва цієї галузі має символічне значення, але, разом із тим відображає реальну сучасну парадигму освіти з інших мов, а також наголошує на значущості, цінності, важливості, домінуючій ролі та ексклюзивності цього аспекту суспільного життя.

Поступово змінюється ставлення до володіння іноземною мовою, що забезпечує лише загальнокультурну підготовку майбутнього фахівця, оскільки:

- іноземна мова слугує ефективним чинником гуманізації освіти, адже її використання пов'язано з процесом спілкування, спрямованим на налагодження міжособистісних стосунків. Вона розглядається не тільки як засіб гуманітаризації, що впливає на розвиток особистості того, кого навчають, але й як складова його професійної підготовки;
- неможливо правильно висловити свою думку іноземною мовою без усвідомлення фактів дійсності, предметів і явищ, про які йде мова. Отже, оволодіння іноземною мовою, її усвідомлене використання сприяє розвитку мислення;
- оволодіння іноземною мовою розвиває і логічне мислення особистості, оскільки в мові відбивається логічність і системність усвідомлення матеріального світу;
- оволодіння іноземною мовою у вищих навчальних закладах сприяє виробленню у майбутніх фахівців уміння правильно і грамотно передавати свої думки рідною мовою, попереджає й сприяє подоланню професійної недорікуватості, розвитку мовленнєвої культури особистості;
- за допомогою іноземної мови майбутні фахівці знайомляться: з культурою, мистецтвом країни, мову якої вони вивчають, творами її поетів, письменників; з побутом, звичаями, вдачами, етикою народу, мову

якого вони вивчають; з загальнолюдськими цінностями, що сприяє розвитку загальної культури особистості;

- оволодіння іноземною мовою забезпечує ознайомлення з культурою письмового спілкування;

- завдяки знанню іноземних мов фахівець-випускник вищого навчального закладу здобуває інформацію про розвиток своєї галузі професійної діяльності за кордоном, має можливість порівнювати досягнення своєї країни і свої власні з досягненнями колег-представників професії за кордоном; бере участь у науково-технічній творчості, забезпечує відповідність результатів своєї праці рівню світових стандартів;

- значущість для майбутнього фахівця різних умінь у галузі іноземної мови визначається необхідністю читати і перекладати спеціальну літературу, вміти вивчати і систематизувати матеріали про професійну діяльність, уможлиблює ділове листування іноземною мовою, проведення діалогів з ділових тем тощо;

- поступово в студентів виробляється вміння самостійно працювати з іншомовною професійною інформацією, що відіграє важливу роль у професійній діяльності;

- індивідуалізація під час оволодіння іноземними мовами, формування в майбутніх фахівців умінь самостійно одержувати необхідні знання, вміння застосовувати й оновлювати їх змушує по-новому осмислити процес професійної підготовки в цілому, відбирати найбільш раціональні і прийнятні методики, вдосконалювати окремі прийоми [4, с. 39–40].

Аналіз наукової літератури показав, що професійна підготовка вчителя іноземної мови складається з теоретико-лінгвістичної підготовки; практичної підготовки; методичної підготовки; професійно-орієнтованої теоретичної підготовки.

Теоретико-лінгвістична підготовка вчителя іноземної мови передбачає забезпечення знанням теорії та історії іноземної мови, яка вивчається; розвиток інтелектуального потенціалу студентів, навичок аналітичного мислення; вміння працювати з науковою літературою, визначати суть та характер невирішених наукових проблем, пропонувати свої варіанти вирішення; вміння узагальнювати і класифікувати емпіричний матеріал.

Практична підготовка передбачає професійно-трудова діяльність (проведення уроків іноземної мови у школі та позакласної роботи з іноземної мови; професійно-педагогічне удосконалення шляхом самоосвіти і на спеціальних курсах підвищення кваліфікації) та соціально-культурну (діяльність вчителя за межами школи: спілкування з носіями мови, робота перекладачем та ін.). Підготовка вчителя до діяльності в зазначених сферах вимагає оволодіння ним лінгвістичною, лінгво-країнознавчою, комунікативною, навчально-пізнавальною та лінгво-

методичною компетенціями.

Професійно орієнтована теоретична підготовка – забезпечення знань теорії педагогіки; теоретичних основ організації навчально-виховного процесу в різних типах середніх навчальних закладів, зокрема і з іноземної мови; формування вмінь проведення самостійного педагогічного дослідження [3].

Професійна підготовка студентів ВНЗ передбачає озброєння майбутніх учителів не лише теоретичною й практичною підготовкою а й методичною. На думку різних дослідників методична підготовка майбутніх учителів визначається сукупністю знань про форми організації, методи і прийоми навчання і виховання [1]. Професійно-методичні знання визначають методичну майстерність учителя іноземної мови. Учитель повинен мати глибокі знання методики викладання іноземної мови та вміти застосовувати їх у процесі навчання.

На переконання І. Пасова, зміст методики розглядається у сфері науки, де вона існує як система знань і особлива діяльність з отримання цих знань. Однак у його визначенні не врахований той факт, що методика існує й у практиці (як засіб здійснення педагогічної діяльності).

На нашу думку, «теорія – методика – практика» нерозривно пов'язані між собою у професійній підготовці майбутнього вчителя ІМ, і жодна з них не може існувати без двох інших.

Отже, професійна підготовка вчителя ІМ у ВПНЗ включає:

- а) мовну теоретичну підготовку (знання теорії та історії ІМ);
- б) мовну практичну підготовку (професійно-педагогічне вдосконалення в межах школи);
- в) методичну підготовку (знання теорії та володіння навичками та вміннями працювати з мовним матеріалом при його введенні, закріпленні і активізації, формування методичного мислення).

Істотне зацікавлення для нашого дослідження становлять наукові позиції В. Сластьоніна та А. Спіріна, які, посиляючись на накопичений досвід підготовки майбутніх вчителів ІМ іноземних мов до майбутньої професійної діяльності, вважають, що високий рівень сформованості професійної готовності допомагає молодому спеціалісту якісно виконувати свої професійні обов'язки [6]. У процесі професійної підготовки науковці виокремлюють чотири етапи формування професійної готовності майбутніх учителів до професійної діяльності, що передбачають поступове засвоєння та інтеграцію мовленнєвого досвіду, знань із іноземної мови, методики її викладання, психології, педагогіки та інших суміжних дисциплін на різних етапах засвоєння основ навчально-педагогічної діяльності:

- професійно-орієнтований етап;
- теоретико-практичний етап;
- етап використання теоретико-практичних умінь;
- етап формування професійної компетентності.

Перший етап (професійно-орієнтований) охоплює період навчання студентів першого та другого курсів. Основою для виділення цього періоду навчання є положення про ранню педагогічну спрямованість навчального процесу. Мета цього етапу полягає у формуванні професійних мотивів майбутньої діяльності та низки професійно-комунікативних і проєктувальних умінь [5].

Другий етап (теоретико-практичний) охоплює період навчання студентів на третьому курсі, зокрема їх вихід на першу навчально-виховну практику. Мета цього етапу передбачає передачу системи знань з психології (вікової та педагогічної), педагогіки, іноземної мови та методики її навчання. З іншого боку, студенти мають вміти вирішувати типові методичні задачі. У межах цього застосування інтерактивних методів навчання (мозкова атака, рольова гра, семінар-презентація тощо) дозволяє студентам «проживати» моменти своєї майбутньої професійної діяльності, формує у них нові лінгвометодичні вміння з використання іноземної мови під час організації навчально-пізнавальної діяльності школярів.

Третій етап (використання теоретико-практичних умінь) передбачає формування умінь щодо вирішення типових педагогічних задач під час навчально-виховної практики за допомогою методиста, викладачів кафедр психології та педагогіки в межах конкретної групи учнів. Формування методичних умінь відбувається у процесі практичної діяльності студента та інтеграції отриманих знань із професійно-орієнтованих навчальних дисциплін.

Четвертий етап (формування професійної компетентності) реалізується під час другої навчально-виховної практики, де студенти у процесі професійної діяльності застосовують набуті знання, вміння та навички, формують професійну компетентність. В. Адольф та І. Степанова у процесі формування навчально-професійної діяльності виділяють три стадії: «усвідомлення особистих професійних цінностей та основ педагогічної діяльності; перебудову професійних стереотипів, аналіз особистої професійної недосконалості; апробація себе в новому змісті педагогічної діяльності» [2, с. 49]. Як стверджують науковці В. Шаповалов та В. Горова, технологія формування професійної компетентності, виховання його як творчої особистості може будуватись, як «процес перетворення навчальної діяльності студента в професійну діяльність спеціаліста» [9, с. 7].

Отже, зміст підготовки майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах включає: мовну теоретичну підготовку (знання теорії та історії ІМ), мовну практичну підготовку (професійно-педагогічне вдосконалення в межах школи), методичну підготовку (знання теорії та володіння навичками та вміннями працювати з мовним матеріалом при його введенні, закріпленні і активізації, формування методичного мислення). Підготовка майбутніх учителів іноземної мови у вузі проходить у чотири етапи: професійно-орієнтований етап, теоретико-

практичний етап, етап використання теоретико-практичних умінь, етап формування професійної компетентності

Здійснене дослідження не вичерпує усього кола завдань, а лише відкриває перспективні аспекти наукових пошуків у змісті іншомовної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллина О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* / О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Адольф В. А. *Обновление процесса подготовки педагогов на основе моделирования профессиональной деятельности* : монография / В. А. Адольф, И. Ю. Степанова. – Красноярск : КГПУ, 2005.– 214с.с. 49
3. Бочарникова Т. Ф. *Особливості професійно-педагогічної спрямованості майбутніх учителів іноземних мов* / Т. Ф. Бочарникова // *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. – 2012. – № 36. – С. 21–25. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2012_36_5.
4. *Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів засобами іноземної мови у фаховій підготовці: [монографія]* / Д. І. Демченко. – Х. : Видавець Іванченко І. С. , 2014. – 213 с.
5. Кузьмина Н. В. *Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения* / Н. В. Кузьмина. – М. : Высш. школа, 1990. – 162 с.
6. Слостенин В. А. *Педагогика : инновационная деятельность* / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 224 с.
7. Спирин Л. Ф. *Теория и технология решения педагогических задач* / Л. Ф. Спирин. – М. : Рос. пед. агентство, 1997. – 174 с.
8. Тадеєва М. І. *Розвиток сучасної шкільної іншомовної освіти в країнах-членах Ради Європи: Монографія*. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 432 с.
9. Шаповалов В. А. *Модель специалиста как основа конструирования содержания образования и процесса обучения в педагогическом вузе* / В. А. Шаповалов, В. И. Горювая // *Непрерывное педагогическое образование*. Вып. 4. – Ставрополь: СГПУ, 1994. – С. 7–9.